

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL III.

Szerkesztette
HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társzerkesztő
Deák Péter

Írta

Ádány Tamás, Badó Attila, Békés Ádám, Benke József, Czeti István,
Földi András, Hamza Gábor, Király Miklós, Koi Gyula, Kukorelli István,
Landi Balázs, Pókecz Kovács Attila, Sándor István, Schweitzer Gábor, Szabó Béla,
Szabados Tamás, Szoboszlai-Kiss Katalin, Tóth J. Zoltán, Vánczi Péter

ISBN 978 963 664 066 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó

1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.

www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Hamza Gábor, 2024

© Akadémiai Kiadó, 2024

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója

Felelős szerkesztő: Kovács Natália

Olvasszerkesztő: Rác Attila

Nyomdai előkészítés: Mocsonoky Gábor

Fedélterv: Markó Natália

Termékmenedzser: Egri Róbert

Nyomdai munkálatok: Sowa Sp. z o.o.

Megjelent 24,67 (A/5) év terjedelemben

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítást, a nyilvános előadást,
a rádió- és televízióadást, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	9
Apponyi Albert (1846–1933), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti és igazgatósági tagja ...	11
Balás Károly Antal (1877–1953), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	21
Baranyai Lipót (1894–1970), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja ...	28
Jürgen Basedow (1949–2023), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	33
Beöthy Ákos (1838–1904), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	37
Bibó István (1911–1979), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	40
Íj. Boér Elek (1899–1954), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	47
Concha Győző (1846–1933), a Magyar Tudományos Akadémia rendes, tiszteleti és igazgatósági tagja	50
Csikós-Nagy Béla (1915–2005), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	57
Csoma József (1848–1917), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	68
Czirák János József (1818–1884), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja	72
Deák Párkás (1832–1888), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	78
Erdeti Ferenc (1910–1971), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	82
Albin Eszter (1935–2023), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti (külső) tagja	87
Fabian Gábor (1795–1877), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	91

Fabrizy Sámuel (1791–1858), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	96
Fogarasi János (1801–1878), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	101
Földes Béla (1848–1945), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja	106
Frankenburg Adolf (1811–1884), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	111
Rudolf von Gneist (1816–1895), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	118
Jacob Ludwig Karl Grimm (1785–1863), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	124
Hegedüs Sándor (1847–1906), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	130
Jakab Elek (1820–1897), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	134
Jászay Pál (1809–1852), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	139
Jerney János (1800–1855), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	143
Kacskovics Lajos (1806–1891), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	148
Kallós Lajos (1819–1882), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	152
Kenéz Béla (1874–1946), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	161
Kollányi Ferenc (1863–1933), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	165
Kóváry László (1819–1907), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	168
Vlagyimir Nyikolajevics Kudrijavec (1923–2007), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	172
Michel Lesage (1933–2009), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	177
Lőrincz Lajos (1935–2010), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	181
Mádi Ferenc (1931–2011), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	187
Majláth Béla (1831–1900), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	194

Navrátil Ákos (1875–1952), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	197
Polner Ödön (1865–1961), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja	202
Popovics Sándor (1862–1935), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja	209
Récsi Emil (1822–1864), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	213
Reiner János (1865–1938), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	218
Serédi Jusztinián (1884–1945), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja	221
Solyom László (1942–2023), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	225
Szabbenliszt Mihály (1781–1834), a római jog és a jogbölcsélet kiváló művelője	237
Szűcs István (1811–1891), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	240
Tasner Antal (1808–1861), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	250
Tunyogi Csapó József (1790–1858), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	254
Karl Philipp Adolph von Vangerow (1808–1870), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti (külső) tagja	258
Zádor György (1799–1866), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	262
Zichy Antal (1823–1898), a Magyar Tudományos Akadémia levelező, tiszteleti és igazgatósági tagja	265
Zsoldos Ignác (1803–1885), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	269

Kallós Lajos (1819–1882), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Kallós Lajos 1819. május 15-én született Borzován (Szatmár vármegye), a mai Nemesborzován, amely a Fehérgyarmati járásban fekszik, nemesi származású szülők gyermekeként. (Annak ellenére, hogy az egykorú források, így nekrológjai egyértelműen ezen szülőhelyet jelölik meg, a valószínű Gömör-Kishont vármegyében [ma Szlovákia] fekvő Szádvárborosa is – a maga szülőföldjének tartja). Szülei Kallós Áron és Károly Juliánna voltak. Nem tisztázott, hogy rokoni kapcsolatban álltak-e a Borzovai Kallós családdal, mindenesetre Kallós Lajos sohasem használt nemesi előnevet.

Korán árvaságra jutott, nem tudjuk, mely rokona viselte gondját gyermekkorában. Szülőhelyén végzett elemi iskolái után gimnáziumi és felsőbb tanulmányait a sárospataki református kollégiumban végezte. 1836-ban írta alá az iskolai törvényeket, midőn a felsőbb (akadémiai) osztályokba lépett és hallgatta a bölcséleti- és jogtudományokat. 1841 januárjában vált meg az iskolától, és 1842 júliusáig a beregi Musalyban gyakorolkozott Dengeleghi Károly mellett, aki ekkoriban Széchenyi barátjának, gróf Károlyi Györgynek uradalmi ügyésze volt. Ezután Pesten folytatta jogi pályafutását, ahol három törvénytudományon át Balassa Lajos, a királyi tábla helyettes jegyzője mellett dolgozott. Eközben készült ügyvédi vizsgájára, amelyet „*törvényes tudományának ügyességének kitűnő jelét adva*” sikerrel tett le 1843 márciusában. 1845 áprilisában váltóügyvédi vizsgát tett Pesten. Ezután valószínűleg ügyvédkedett, illetve ügyvédjelöltek vizsgára való előkészítésével is foglalkozott. Lehet, hogy ez a tevékenység ösztönözte arra, hogy első nyomtatásban megjelent munkáját kiadja.

A több mint 450 oldalas *Alapelvek a magyar polgári jogban* című kézikönyvét István főhercegnek ajánlotta. Ezen munka Kövy Sándor először 1800-ban megjelent *Elementa Jurisprudentiae Hungaricae* című művéén, illetve annak magyar nyelvű változatán alapuló szerkesztetben (Személyekről, Vagyoni jogokról, Ügyintézésről) tárgyalja a magyar magánjog anyagát, de könyve felépítése visszatükrözi Frank Ignácnak az anyagi magánjogra vonatkozó kettős felosztását (személyiek, vagyon) is. Kallós – nagy kortársaihoz hasonlóan – az anyagi magánjogtól elkülönítve tárgyalja az eljárásjogot. Leginkább Kövy nyomán exegetikus módszerrel dolgozza fel a joganyagot, s nagy teret szán a régi nemesi jog kifejtésének is. A könyv végén egy per folyamatainak végigkövetésével illusztrálja az eljárásjogi részben kifejtetteket. Midőn 1846-ban Bécsben időzött, az akkoriiban megjelent könyvet személyesen adhatta át a császárnak és több főhercegnek.

Ezt a munkáját 1848-ban egy másik követte, amely meglehetősen hangzatos cím alatt jelent meg: *Néhány lap az élet jogirataiból*, s amely a magyar felső bíróságok elvi jelentőségű határozatait gyűjtötte egybe és rendszerezte. A gyűjteményben megtalálható hozzávetőleg 2500 döntvény az 1769 és 1828 közötti időben született, egyetlen található 1847-ből. Kallós vélhetően Péterfalvi Molnár István nagy valószínűség szerint 1823–1824-ben kiadott *Sententiae exelsae curiae regiae...* című, a döntvényeket 1822-ig tartalmazó összeállítására és annak utólag, 1831-ig megjelent pótlékfizetési alapján dolgozott. Nem tudjuk, Kallós mennyiben végzett saját kutatómunkát a döntvényanyag feltárása érdekében. Az bizonyos, hogy a gyűjteményben mintegy 750 darab 1822 utáni döntvény található.

Ezt a munkát valószínűleg többször újra nyomták, mivel az Emich kiadó még 1860-ban is kínálta a napi sajtóban, mint olyan munkát, amely a jogfejlődés alapját képezheti, mivel a döntvények olyan gyakorlatot közvetítenek, „melyeket a nemzet élete megszentésített, s valódi gyakorlati jogelvekkül avatott fel”. Szerkeszete, amely szakított a *Planum Tabulare* óta hagyományos döntvénytári szerkezettel a következő: I. rész – Általánosságok: 1) az ügy személyei, 2) az ügy körüli cselekvények, 3) az eljárásról általánosan. II. rész – Részletességek: 1) személyi jogok, 2) vagyoni jogok, különösen a) vagyon-szerzés, b) vagyonvédelem.

A szabadságharc alatt, 1849 közepéig Kallós valószínűleg Pesten tartózkodott. Júniusban az esküdtszékek bevezetését szorgalmazó cikket írt a *Pesti Hír-lapba*. Írása alapján Kallós az esküdtszék lelkes hívének mutatkozik az angol és észak-amerikai példák nyomán, az esküdtszék letkes hívének mutatkozik az „alapkövének tekintve, abban „a népfeliség eszméjének megtestesülését” látva. Pátosztól sem mentesen szorgalmazza annak hazájában történő be-

vezetését és nemcsak a büntető-, hanem a polgári eljárásban, s vágyaként fogalmazza meg, hogy „légyünk Angolország s Északamerika után harmadik helyen a valósággal szabad népek sorában”. Álláspontját egy támadó írással szemben angol példákat felhozva védte meg.

1849 közepén elutazott Pestről és ismerősökhöz Pilismarótra ment, és csaknem két évig ott élt, távol akarván maradni a közügyektől. Később ügyvédi tevékenységet folytathatott Esztergom környékén, de könyvei jogdját is élvezte. Hivatalt vállalni nem akart, ismerősei elmondása szerint jogtanári pályára vágyott, azzal azonban, hogy pályázni nem kívánt egyik tanszékre sem.

Végül volt tanára, Gortvay János közbenjárására hívták meg Sárospatakra jogtanárnak. Az 1851. szeptember 23-án tartott egyházkerületi tanácsülés az újonnan szervezett ausztriai polgári és büntetőjog tanszékére rendes tanáruvá választotta meg. Állását novemberben foglalta el. Az általa itt tanított egyéb tárgyakról jelenleg nincs biztos információ, valószínűleg a magyar magánjogot is oktatta. Itteni tanársága idején jelentette meg korábbi könyvei kiadójánál az osztrák polgári törvénykönyvről írott összefoglalását (*Osztrák polgári jog elvét*).

Ezen munkája kapcsán, amelyet „az osztrák polgári jog elvéinek világoztatása végéig” adott sajtó alá 1852-ben, tehát annak magyarországi hatályba lépte (1853. május 1.) előtt, megemlíthető, hogy feltűnő módon nem a törvény szerkezetét követi (ezt kritikusan is a szemére vetették), hanem egy sajátos, általa felvázolt (az intézmény-rendszer tükröző) rendszerben (személyekről – javakról) kívánja bemutatni az osztrák kódex joganyagát. Az egyéni megközelítés különösen a kötelmi jog területén feltűnő, ahol a szerződéseket két nagyobb csoportra bontja és különböztet, testvéries elveken alapuló és „kölcsonös érdeken alapuló” szerződések között. Az elsőbe a kölcsön, a haszonkölcsön, a letét és a társaság mellé a házassági szerződést is besorolja, utóbbiba az adásvétel, a bétlet, a csere és a szerencseszerződések kerülnek. Abból indulhatunk ki, hogy az osztrák magánjognak sikeresebb összefoglalási is készülték abban az időben (Wenzel Gusztáv, Rácz Vilmos).

Kallós az 1852/1853-as tanév végével lemondott pataki tanári állásáról és elfogadta a debreceni kollégium által felkínált jogtanári állást. Feltételezhetően a jobb anyagi ellátás, illetve a pataki tanintézet viszonylag rendezetlenebb viszonyai is arra késztették, hogy Debrecenbe költözzön. A pataki rector jelentése szerint távozása „mély sebet ejtett a jogakadémián”. Hűségesebb jelentés bizonyítja azonban, hogy sárospataki kapcsolatait soha sem szakította meg, hiszen élete végéig fizette az ottani tanári nyugdíjzat tagdíját.

Kallós tehát 1853-ban a debreceni Református Kollégium jogtanára lett, alkalmazása jelentős szerepet játszott a debreceni jogászképzés szabadságharc utáni újra indításában. A szabadságharc leverése után ugyanis, egy

1850-ben kiadott rendelet a magyarországi jogakadémiák átszervezésével kapcsolatban előírta, hogy az egyházi fenntartású jogakadémiákon is két-éves tanfolyamokat kell szervezni, és legalább négy tanárt kell foglalkoztatni a tételesen felsorolt kötelező tantárgyak oktatására. Egyéb feltételek megvalósulása mellett, csak ebben az esetben ismeri el az állam nyilvános jogakadémiának az intézményt. A debreceni kollégium jogi tanfolyama előírásoknak megfelelő jogakadémiává alakítása hosszas és nagy anyagi áldozatokat követelő előkészítő munka után 1853 nyarán hozta meg az eredményét, mikor is megvalósulhatott a négy professzor (köztük Kallós Lajos) alkalmazása, aminek köszönhetően 1853 novemberében az immár jogakadémiává minősített debreceni intézménynek megadták a nyilvánossági jogot. Kallós és professzor társai 1854 februárjában tették le a hivatali esküt. Kallós ezzel a negyedik önálló jogi tanszék oktatója, a magyar magánjog és a kereskedelmi és változó előadója lett.

Jogtanári tevékenységét azonban alig három év után fel kellett függesztenie. Ugyanis a kormányzati részről néhány év múlva megnyilvánuló újabb kívánságok (további tanszékek alapítása, három éven át tartó tanulmányi idő, osztrák jogi tárgyak német nyelvű oktatása) teljesíthetlensége miatt az egyházmegyei közgyűlés 1856 októberében kimondta a jogakadémia működésének megszüntetését. A jogászprofesszorokat, így Kallóst is a teológiai karhoz osztották be, ahol Kallós történelmet és latint volt kénytelen tanítani az elkövetkező majdnem öt évben.

Ezen idő alatt jogi irodalmi munkássága is nagyobb lacunát mutat. Ebből az időszakból ugyanis csak két olyan írása ismert, amelyekkel nem a jogászok, hanem a műveltebb református hívek érdeklődését célozta meg. A Révész Bálint által szerkesztett *Egyházi Könyvtár* 1858-as és 1860-as füzetében megjelent két rövidebb írása közül az elsőben (*Rövid áttekintés...*) hívó hevülettel veszi számba azokat a törvényeket, amelyek a XVI. századtól 1791-ig a protestáns hívők helyzetét szabályozták Magyarországon. A második írás az öszövertségi zsidó nép vallási törvényeinek legfontosabb elveit tekinti át. Véleménye szerint a vallásosság, az erkölcsiség, az emberszeretet, az igazság, az emberek közötti megkülönböztetés tülalma és a szólásszabadság tekinthető a legfontosabb beazonosítható alapelveknek.

Jogi oktatói munkájához csak 1861-ben térhetett vissza. 1860-ban, a politikai körülmények változását felismerve az egyházkerület újra lehetővé tett látott a kétéves jogakadémiai oktatás visszaállítására, és ebben jelentős szerepet szántak a két ekkorra megmaradt jogtanár egyikének, Kallós Lajosnak is. Az előadások 1861 őszén kezdődtek meg, és a jogakadémia egy hároméves tanterv alapján 1864-ben a nyilvánossági jogot is visszakapta és 1874-ig három tanárral működött. A jogi oktatási reform nyomán utóbb,

az 1875/1876-os tanévtől a jogakadémia („állam által is elismert nyilvános jog- és államtudományi kar”) hat rendes tanárral, négy évfolyamon működött nem mindig az állami előírásoknak megfelelően és nem kis feszültségek között.

Kallós Lajos megélte ezeket a nyugtalan és sok bizonytalanságot is hordozó évtizedeket, s töretlenül végezte tanári munkáját, mint az első jogi tanészék professzora. A korabeli tanrendek tanúsága szerint az 1860-as években magyar magánjogot és jogtörténetet, valamint magyar büntetőjogot, bányajogot és osztrák büntetőjogot, s végül polgári törvénykezési jogot oktatott heti 10-12 órában mindhárom évfolyam hallgatói számára. Az 1870-es évek második felétől fő feladata a magyar magánjog, a törvénykezési eljárás peres és peren kívüli ügyekben, illetve a telekkönyvi rendszer és eljárás előadása lett, de tartott összehasonlító jogi speciális kollégiumokat is, ahol a magyar és angol jogrendszer jellegzetességeivel foglalkozott.

A debreceni jogászképzés újbóli újraindítása meghozta Kallós publikálási kedvét is, igaz ekkoriban megjelent fontosabb munkái inkább a korábbi átdolgozásainak tekinthetők. Elsőként az első változatában 1848-ban megjelent döntvénytárat jelentette meg újra Debrecenben, Telegdi Lajosnál, 1862-ben. Mint említettük, az eredeti gyűjtemény valószínűleg keresett lehetett, hiszen az 1860-as évek elején is úgy hirdették, hogy az nem más mint „az említett ítéletekből folyó jogelvek előadása, s a jogviszonyoknak 1848-bani átalakultára tekintettel szerkesztve”. Utóbbi kitétel már csak azért sem lehet igaz, mivel Kallós csak nehezen vehette figyelembe az első kiadásnál az 1848-as jogalkotás eredményeit. Ugyanakkor cáfolnunk kell azt a közkeletű állítást is, amely abból indul ki, hogy Kallós „az 1848-1861. évi átmeneti időre és korábbi joganyag nagymérvű megnövekedésére tekintettel” átdolgozva adta volna ki újonnan döntvénygyűjteményét 1862-ben. Annak ellenére, hogy az előszóban azt állítja, hogy az „ősiségi, jelesül zálog, örök bevállás, és jogpörökre vonatkozó, ugy szintén az urbéri kérdéseket érdeklő ítéleteket, mint a melyek jogunk átalakulása által immár történelmi érdekűekké váltak, kihagyhatóknak véltem”, a két változat összehasonlításából csak az a következtetés vonható le, hogy a döntvénytár két kiadása alig tér el egymástól. Még az oldalszámozás, a nyomtatási kép és a sajtóhibák is megfeleltethetők egymással. A jogtörténeti közvélekedéssel ellentétben az új változatban semmiféle kiegészítésnek nincsen nyoma. Az 1862-es változatban – hasonlóan a korábbi munkáihoz – csak egy-egy döntvény található a ’30-as és ’40-es évtizedből, egyetlen sincs azonban az ’50-es évekből.

Kallós 1861 után – valószínűleg oktatói munkája igényeiből is fakadóan – visszatért a magyar magánjog tanulmányozásához és elhatározta, hogy 1846-ban megjelent zsengejét átdolgozva nagyobb összefoglalást ké-

szít. Az új változat elkészítéséhez a fokozatos, fizetemenkénti kidolgozás útját választotta, s az első füzet már 1861 végén megjelenhetett (A magyarhoni polgári jog elvei a joggal foglalkozóknak, különösen a jogpályára készülőknél). A korabeli bibliográfák szerint a sorozat 1864-ben zárult. A már eredetileg is folyamatos lapszámozással készült füzeteket, aztán Telegdi nyomdász 1865-ös dátummal egy csaknem 1300 oldalas kötetté állította össze. Ezen kötet 1866 januári keltezésű előszava szerint Kallós az 1848 után bekövetkezett jelentős változások és az osztrák jog időleges hatályban léte által előidézett új körülmények miatt akar először is hű képet adni a jelen jogállapotáról, arról, hogy az 1848 előtti hatályban lévő jog mennyiben változott az ideiglenes törvénykezési szabályok és más jogszabályok által, másodsorban meg kívánja vizsgálni, hogy a régi jogi megoldások közül melyek azok, amelyek a jövő magánjogi jogrendjének alapjául szolgálhatnak; harmadrésben pedig azt a célt tűzi ki, hogy a magánjogi szabályokat más jogágak „intévényeitől” elkülönítve tárgyalja. A korábbi változathoz hasonló, de meglehetősen következetlen szerkesztésben, jóval nagyobb terjedelemben dolgozza fel a személyi jog és a vagyonjog anyagát, láthatólag elhagyva a korábbi változatban következetesen elkülönített eljárásjogi részt. Különösen a könyv utolsó részén érhető tetten annak nehézségei, hogy a szerző fizet-sorozatként adta ki munkáját és a kötetté szerkesztésre nem volt igazán ideje: a vagyonjogot látszólag lezárja a szerződéses tárgyalásával, utána azonban különböző kereset típusokról, a végrehajtásról, az elévülésről és a birtokról értekezik a tartalomjegyzék által sem jelzett fejezetekben. Ezen munkáját a korabeli összefoglalások fényében meglehetősen nehezen használható, szerkesztésben konzervatív, a korabeli külföldi magánjogtudomány eredményeit negligáló kísérletnek tekinthetjük.

Kallós az 1860-as évek elején széleskörű ismertségre tehetett szert, ezért nem okozott meglepetést, hogy akadémikusnak jelölték. Meglepetést inkább az ajánló személye jelentett, aki nem volt más, mint Lonovics József kalocsai érsek, akivel – levélváltásaikból kitűnően – Kallós református jogtanárként is meglehetősen jó személyes kapcsolatot ápolt. Lonovics egyik Kallósnak címzett megnyilatkozása szerint „az academia önmagát tisztelte meg, midőn Kegyedet, ugy a tanszéket, mint a jogirodalom terén szerzett kitűnő s honszerte magasztalt érdemeinél fogva tagjainak sorába sietett iktatni”. Levelező taggá való megválasztására 1863. január 13-án került sor. Későbbi méltatója (Szentpéteri Kun Béla) szerint „Kallós valóban komoly tudós volt és a Magyar Tudományos Akadémia méltán tüntette ki tagságával”.

A *törvények tiszteltetéséről* című székfoglaló értekezését 1864. február 15-én olvasta fel Tóth Lőrincz. Ebben Kallós kifejti, hogy a törvények Istentől erednek, aki meghatározta azon rendet és szabályokat (tulajdonképpen a

törvényeket), amelyek szükségese a teremtmények fennmaradásához. Az észszerű és Istennek tetsző törvények felismerése a bölcsek feladata az állam és annak tagjai jóléte biztosítása érdekében. A törvények szükségese a közösségek fennmaradásához és békés egymás mellett élésükhöz. A törvények eredetük és szükségességük miatt állandó és kölcsönös tiszteletet érdemlnek. A törvények tisztelete azonban nagyon sok okból sérülhet, amelyek lehetnek külső és belső okok, amelyeket azonban orvosolhat a vallás és a jó erkölcs, a tudomány és a munka, az erény és a becsület elvének fenntartása, a régi szokások és „intézmények iránti kegyeletesség”, a helyes irányba vezetett növekedés. A törvények tisztelete azonban csak akkor várható el, ha azok az igazság és egyenesség elveivel és a nemzet szellemével és szükségleteivel egybecsengenek. A *Budapesti Szemle* kritikusa nem fogadta különösebb jóindulattal a kifejtett gondolatokat: „Avult kiindulási pont, rég elcsépeelt eszmék, iskolás modor” – írta. Egy másik álláspont szerint értekezése alapján Kallós „inkább erkölcstanár mint jogász s inkább theologus mint állam-tudós”, és „átalában [sic!] az értekezés csak vége felé emelkedik egypárszor azon színvonalra, hol a hazai törvénytudomány ismert bajnokai állanak”.

Kallós – miután még egy könyvomatosságot jegyzetel készített az osztrák büntetőjogról 1865-ben – már nem írt jelentősebb jogtudományi művet. Az *Akadémiai Almanach* tanúsága szerint előadásaihoz készíthetett különböző jegyzeteket az elkövetkező években. A jogi nézeteiben konzervatív, de pontos és kötelesegtudó tanár, akit kortársai „a tudomány remetéje”-ként tisztelték, több nagyobb lélegzetű munkát is tervezett az elkövetkező másfél évtizedben, de nyomtatásban más csak egy publicisztikája jelent meg a protestáns jogakadémiaiak védelmében, az 1874-es jogoktatási reform körüli viták időszakában. Háromrészes cikksorozatában nem annyira a jogoktatás szervezeti és szakmai kérdéseivel foglalkozik, mint a protestáns autonómia kérdésének tekinteti a saját iskolák fenntartásának a lehetőségét, az azokban uralkodó sérthetetlen „tanítás és tanulás szabadságát”. A jogoktatási reformban a túlzott állami beavatkozást féli és „megbecsülhetetlen kincsnek” lát abban, hogy a protestáns egyházak jogi tanintézeteket tarthatnak fenn, és azokban tejesíthetik a szabadságukat fenntartó „jogintézmények, törvények és jogelvek” lényegét.

Kallós az 1870-es években pusztán egy alkalommal lépett a tudományos közvélemény elé, midőn 1874. március 9-én *A kamatkérdésről* című előadását Nyáry Albert báró felolvasta a II. osztály ülésén. Ebben az előadásban Kallós erkölcsi és közgazdasági érveket felvonultatva az uszoratörvény visszaállítását mellett emelt szót. Angol és francia kora újkori és újabb szabályozási példák felemlése után azt állapította meg, hogy kamat mértékének megállapítását

csak olyan társadalmakban lehet a felek szabad megállapodására bízni, ahol kereskedés és ipar virágzik. Ahol viszont a gazdasági fejlődés lassú, az anyagi jólét nem ért el egy viszonylag magas szintet és kevés a hitelképesek száma, ott nem szabad a felek szabadságára bízni a kamatmérték meghatározását, mert az jelentős veszélyeket hordoz magában. Így Magyarországon, ahol az ipar és a kereskedelem alacsony fejlettségű, s ennélfogva a kölcsönt biztosítani képesek száma csekély, nagy veszélyt hordozna a kamatmeghatározás szabadságát hirdetni és azt elfogadni.

Kallós Lajos kétszer nősült, 1858-ban Budai Amáliát, s annak halála után két évvel Budai Antóniát vette feleségül, azonban gyermekei nem voltak.

1882 nyarának végén, életének 64. évében szélhűdés érte, és kététheti szenvedés után halt meg, 1882. szeptember 2-án. A debreceni Nagytemplomban Könyves Tóth Mihály lelkész, a sírjánál pedig Balogh Ferenc akadémiai igazgató búcsúztatta az akkori Czegléd utcai temetőben.

Kallós halálhírért az Akadémia 1882. november 27-én tartott teljes ülésén jelentették be, ahol a fájdalom részvét kifejezése mellett felhívták „a II. osztályt, hogy az emlékbeszéd megtartásáról gondoskodjék”. Ma már nem ismert okok miatt azonban az emlékbeszéd megfogalmazására és felolvasására nem került sor.

Szabó Béla

Kallós Lajos főbb munkái

Alapelvek a magyarbani polgárjogban Kövy S. szerint rendszerezve, példákkel fölülágost-va, és egy pörirati példánnyal ellátva. A joggal foglalkozók-, s különösen jogpályára készülőknék. Pest 1846; Néhány lap az élet jogirataiból a magyarországi főtörvénysek titéletinek alapján, tekintettel a jelen idő viszonyaira. Pest, 1848; Néhány szó az eskütszékéről. Pesti Hírlap, 1849. jún. 20. 165–166.; Eskütszék. Pesti Hírlap, 1849. jún. 30. 202–203.; Osztrák polgári jog elvei. Az újabb jogeszmék szerint rendezve s fejlőlágostásokkal ellátva. Pest, 1852; Rövid áttekintés a magyarországi protestáns egyház élete fölött, az erre vonatkozó törvények szerint. In: Révész Bálint (szerk.): Egyházi könyvtár a magyar reformált vallású nép számára. I. évf. 2. f. Debreczen, 1858, 66–80.; Ó-szövetségi nép vallási és polgári törvényeinek fő vagy sarokpontjai. Egyházi könyvtár a magyar reformált vallású nép számára, II. évf. 4. füz. 1859–60. 79–98.; Magyarországi főtörvénysek titéletinek gyűjteménye a mostani időkéig. A különböző tárgyak szerint rendezve, a jog közelebbi átalakulásaihoz alkalmazva, s a bennök kifejtett jogelveket megismertetve, bírós, ügyvédek s általában minden a jog terén munkálkodóknék. Debreczen, 1862.; A magyarbani polgári jog elvei a joggal foglalkozóknek, különösen a jogpályára készülőknék. Második újonnan átdolgozott és az újabb törvényekhez s idegl. törvénykezési szabályokhoz alkalmazott kiadás. I–XI. füzet, Debreczen, 1862–1864.; A törvények tiszteletéről. Magyar Akadémiai Értesítő, A phi-

losophiai, törvény és történettudományi osztályok közlönye, 1864, 2. sz. 295–342.; *Az osztrák büntetőjog ismerete, iskolai tanulmányul és használatra*. Debreczen, 1865; *A magyar polgári jog alapelvei, vagy a magyarbani polgári jogtudomány alapjait képező évek és százhúsz évek értelmezése és világosítása, a jogtudományozás elősegítésére irányozott módok tekintetében tartásával*. Második ujonan átdolgozott s az újabb törvényekhez, és ideiglenes törvénykezési szabályokhoz alkalmazott kiadás, Debreczen, 1865 és *A protestáns jogtanintézetek Magyarországon*. Evangyéliomi Protestáns Lap, 1875. márc. 19. – ápr. 2. 108–110, 119–120, 127–128.

Felhasznált irodalom

Némethy Károly: *Emlékbeszéd Kallós Lajos jogtanár, Magyar Tud. Akad. levelező tagjéért (Elhangzott a „Debreczeni Jogász Önképző-kör” 1882. évi október hó 1-én tartott közgyűlésén)*. Debreczen, 1882; Balogh Ferenc: *Beszéd Kallós Lajos sírjánál*. Debreczeni Protestáns Lap, 1882. szept. 15. 246; *Kallós Lajos vázlatos életrajza*. Debreczeni Protestáns Lap, 1882. szept. 15. 247–248; Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái V.*, Budapest, 1897, 856–857; Márkus Dezső (szerk.): *Magyar jogi lexikon*. IV, Budapest, 1903, 524–525.; Balogh Ferenc: *A Debreceni Jogakadémia keletkezése, fejlődése és a jogászfűződés*. Debreczen, 1905; Kenyeres Ágnes (szerk.): *Magyar életrajzi lexikon*. I, Budapest, 1967, 843–844; Markó László (szerk.): *Új magyar életrajzi lexikon*. III, Budapest, 2002, 881–882.; Koi Gyula: *Kúriai döntésvetéstárunk való elfizetési felhívás*. Könyvészetileg ismeretlen 19. századi egyleveles latin nyelvű magyarországi jogi nyomtatvány (Szövegkölés), Jogi történeti Szemle, 2008, 4. sz. 45–48. és Magyar Balázs Dávid: *Az alföldi románok világlátó lámpása... A jogtanítás története a Debreceni Református Kollégiumban 1742–1914*. (Kézirat – megjelenés alatt).

Kenéz Béla (1874–1946), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

Kenéz Béla közgazdászt, statisztikust, későbbi kereskedelemügyi minisztert a Magyar Tudományos Akadémia 1924. május 8-án tartott közgyűlésén választotta levelező tagjának. Akadémiai levelező tagi székfoglalóját 1930. április 7-én tartotta *Európa földbírtokpolitikája a háború előtt és a háború után* címmel. A székfoglaló előadás nyomtatásban is megjelent.

Kreutzer Béla néven született 1874. március 15-én Szolnokon. Szolnokon végezte elemi és az Állami Főgimnáziumban középiskolai tanulmányait, majd jogot tanult a Budapesti Tudományegyetemen. Egyetemi tanulmányai alatt mestere Földes Béla, közgazdász, statisztikus volt. 1895-ben avatták államtudományi doktorrá. Egyéves katonai szolgálatot követően külföldön folytatott nemzetgazdaságtani és statisztikai tanulmányokat. Az 1896–1897-es téli szemeszterben Lipcsében tanult, ahol Karl Bücher előadásait látogatta, majd 1897-ben Londonban, a London School of Economics oktató Edwin Cannan, William Hewins, valamint Sidney Webb előadásait hallgatta.

1897-től a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal munkatársa, ezt követően 1905-től a Kereskedelemügyi Minisztériumban folytatta pályáját. 1906-ban a Budapesti Tudományegyetemen magántanári képesítést szerzett a statisztikatudomány területén. Az akkor már Kolozsváron oktató Navratil Ákos (1875–1952) szorgalmazására kerülhetett tanítani Kolozsvárra. 1907-től 1917-ig a kolozsvári magyar királyi Ferenc József Tudományegyetemen oktatót statisztikát 1907 és 1909 között, mint nyilvános rendkívüli tanár, 1909-től pedig mint nyilvános rendes tanár. 1917. július 31-én kapott nyilvános rendes tanári kinevezést a Budapesti Tudomány-